FELHASZNÁLT IRODALOM

SZABÓ L. (1973): Dr. Boros Ádám professzor (1900–1973) agrobotanikai munkái. – *Agrobotanika* **14**: 6–8.

SZABÓ L. (1974): Emlékezés Boros Ádámra, a magyar gyógynövényflóra kiemelkedő kutatójára. – *Herba Hungarica* **13**(1–2): 7–9.

SZABÓ L. GY. (1975): Ádám Boros 1900–1973. Chronica. – *Acta Agronomica Acad. Sci. Hung.* **24**(1–2): 235–236.

SZABÓ L. I. és SZABÓ L. (1978): Emlékezés Boros Ádámra. – *A Veszprém megyei Múzeumok Közleményei* **13**(1978): 7–8.

SZABÓ L. GY. (1990): Boros Ádám a Gyógynövény Kutató Intézet igazgatója (1945–1957). – *Gyógyszerészet* **34**: 429–437.

Szerző címe: SZABÓ László Gy.
Janus Pannonius Tudományegyetem
Természettudományi Kar Növénytani Tanszéke
H–7624 Pécs, Ifjúság útja 6

BOROS ÁDÁM ÉS A SZERVEZETT BAKONY-KUTATÁS (1962–1972)

A Bakony kiemelkedő szereppel bírt BOROS ÁDÁM botanikai munkásságában. Naplóinak tanúsága szerint 2000 terepen töltött napjának 10%-át használta fel a hegység tanulmányozására (SZABÓ és SZABÓ 1978). Szerepet játszott ebben a Bakony többé-kevésbé atlantikus éghajlati jellegéből adódó különleges növényföldrajzi helyzete, viszonylag könnyű megközelíthetősége is, de életének utolsó évtizedében a szervezett Bakony-kutatás adott ösztönzést, s nyújtott módot a reambuláló gyűjtések végzésére.

A Bakony-kutatás, mint tudományos kutatóprogram eszméje PAPP JENŐ ötlete alapján öltött testet, aki a veszprémi Bakonyi Múzeum fiatal entomológusaként indította el 1962-ben, a napjainkban is élő programot. Alapötletét két forrásból merítette (PAPP J. ex verb.): az egyik Veszprém megye régészeti topográfiája induló munkálatai, a másik pedig a LÓCZY LAJOS által kezdeményezett Balaton-kutatás, mely annak idején, a századforduló tájékán, európai viszonylatban is újszerű kezdeményezés volt. A Balaton-monográfia tanulmányait olvasva fogalmazódott meg benne a tájprogram kutatás gondolata, melynek eredménye több száz publikáció, és egy önálló, a Bakony természeti viszonyait kutató és bemutató múzeum Zircen. A program lényege: külső szakemberek bevonásával mind több ismeretet szerezni a Dunántúli-középhegység legnyugatibb tagjáról, megsokszorozva ezzel a létszámban kicsiny múzeumi kutatógárda hatékonyságát.

BOROS ÁDÁM első, bakonyi adatokat tartalmazó dolgozata 1920-ban jelent meg a Botanikai Közlemények hasábjain (BOROS 1920). A Bakony-kutatás 1962-es beindításáig több mint 50 szak- és ismeretterjesztő cikke foglalkozik a Bakonnyal, vagy tartalmaz a természetföldrajzi Bakony területére vonatkozó adatokat (SZABÓ és SZABÓ 1978).

1962. december 15-én kelt levelében Ádám Bácsi melegen üdvözli a "Bakonnyal foglalkozó tudományos mű tervét", s jelzi, hogy VAJDA LÁSZLÓval együtt részt kíván venni annak megvalósításában (Bakonyi Természettudományi Múzeum (továbbiakban BTM) Adattára, Zirc No. 104–68).

A program keretében végzett tényleges munka 1963-ban indult meg. A reambuláló gyűjtések során elsőként az északi fekvésű dolomitszirteket tanulmányozták. Kedvelt munkamódszerük volt a ritka virágosnövény különlegességekkel bíró helyek tanulmányozása. Így 1963-ban felkeresték a *Primula auricula* subsp. *hungarica* két termőhelyét (Tobán-hegy, Malom-hegy); a Szentgál

melletti Miklóspál-hegyet, a tiszafa termőhelyét, s több dolomitvölgyet. Ennek során a Kőris-hegy tömbjében található Márvány-kő- és Bécsi-árokban felfedezték a *Taxiphyllum densifolium* új lelőhelyét, mely hidat létesített a mecseki és visegrádi-hegységi lelőhelyek között. A tárgyév folyamán elkészítették és leadták a Bakony dolomitjának mohaföldrajza című dolgozatukat (BOROS és VAJDA 1963).

1964-ben hosszas betegeskedése és lábadozása folytán a munka szünetelt. A következő évben folytatta a dolomit és mészkő kutatását (Gyenesdiás, bodajki Gaja-szurdok, Szentgál és Veszprém környéki hegyek és völgyek). Megfordult a Szentgyörgy-hegyen is, összesen öt napot töltve e helyeken. Ez évben került leadásra a Bakony bazalthegyeinek mohaföldrajzával foglalkozó tanulmány (BOROS és VAJDA 1965). Év végi jelentése alapján bizonyos, hogy a cikk csaknem kizárólag a korábbi kutatásokra alapozottan született meg, mivel a Szentgyörgy-hegy kivételével bazaltos területen ebben az időben nem gyűjtött.

Az 1966-os év első felében elsősorban a nedves rétek moháit tanulmányozta, de figyelmet fordított az egykori malmok mohaflórájára is. "Utóbbiakkal elkéstünk, legnagyobbrészt már nem működnek és mohaflórájuk a múlté" (BTM Adattára, Zirc No. 317–68) írta a tapolcafői vízimalmokról. A nedves rétek tanulmányozása során Veszprém mellett a *Carex lasiocarpa* újabb bakonyi előfordulását fedezte fel. 1966 augusztusától ismét betegeskedett, így további gyűjtésekre az év folyamán nem került sor. Július 4-én jelzi, hogy VAJDA LÁSZLÓval tervbe vették a hegység lápjainak mohaföldrajzával foglalkozó dolgozat megírását (BTM Adattára, Zirc No. 69–653).

1967 tavaszán a Déli-Bakony északi peremén gyűjtött, ősszel TALLÓS PÁL kalauzolásával felfedezte a *Drepanocladus lycopodioides* újabb (második) termőhelyét, gyűjtött Zalaszántó és Tátika környékén. Elkészült, s beküldésre került az előző évben jelzett dolgozat (BOROS és VAJDA 1968). Ezt a dolgok rendje szerint a lektor lektorálta, a szerkesztő szerkesztette s bele is javított, mely tényre Ádám Bácsi a következőképpen reagált: "Régi tapasztalat, hogy veszedelmes dolog másnak az írásába belejavítani. Ötven éves írói működésem van, 650 írásom jelent meg. Megbocsátható nekem, hogy nem szívesen látom az írásomnak a szabatosság, pontosság, egyéni stílus rovására, más gusztusa szerinti gördülékenység szerinti kerékbetörését." (BTM Adattára, Zirc No. 69–865). Következő levelében reményét fejezi ki, hogy a szerkesztő "dirmegős-morgós" levelét nem veszi rossz néven (BTM Adattára, Zirc No. 69–866).

1968-ban megrázza a botanikus társadalmat TALLÓS PÁL váratlan halála. Ádám Bácsi is meggyászolja (BTM Adattára, Zirc No. 437–68). Javuló egészségi állapota az év első felében 8 bakonyi kutatónappal ajándékozza meg. Kitüntetett élőhely nincs, dolomit, bazalt, homokkő és láp egyaránt szerepel a kiszállások célpontjaként. Megfogalmazódik egy bakonyi mohaflóra terve, melyre 3–4 szerzői ívet szántak (BTM Adattára, Zirc No. 2918).

1969 ismét a rossz évek közé tartozik. Retinaleválás következtében egyik szemére elveszti látását, de augusztustól újabb – külföldi utakat is – tervez. A kiszállásokat azonban már csak kocsi és kísérő (szem) segítségével tudja megoldani. Egy szemmel tanul mikroszkopizálni és látni (BTM Adattára, Zirc No. 69–869).

1970-ben keveset s kevés sikerrel gyűjtött a Bakonyban. Egészségi állapota az év második felében javult, de fogyó erejét elsősorban a kárpáti kutatásokra fordította. Ettől eltekintve jelzi, hogy tervezik, egy, a bakonyi szurdokvölgyek mohaflóráját ismertető cikk megírását (BTM Adattára, Zirc No. 2406).

1971-ben hasonló a helyzet. Erről Ádám Bácsi a következőket írta: "A Kárpátokra és a Kárpátmedencékre vonatkozó kutatások nagyon elfoglalnak. Kétszer voltam a határokon túl és még kétszer szándékozunk menni. De a Bakonyt sem akarjuk végleg elhanyagolni. Beláttam azonban, hogy menni alig birok, föl semmit, az empysema miatt. Viszont autó segítségével nagyon becses kutatási eredményeket értünk el Erdélyben és Jugo területen. 71. évemet taposom. Vajda 81 ... hárman vagyunk (feleségemmel akinél a szememet tartom, Vajda L., ... Nekem három éve csak egy szemem van, nagyon rá vagyok utalva feleségem pompásan begyakorolt szemeire, továbbá mohavadász gyakorlatára." (BTM Adattára, Zirc No. 72–1718)

A következő év folyamán felkelti figyelmét a Veszprém megye területén tervezett malomipari emlékek összegyűjtését célzó program, s jelzi, hogy szívesen írna egy tanulmányt az egykor működő malmok gazdag, s azóta eltűnt mohaflórájáról (BTM Adattára, Zirc No. 72–2342). Az ősz folyamán szakított időt a bakonyi kutatások folytatására is.

Utolsó, éves kutatási jelentése és kísérőlevele 1972. december 3-án kelt. Idézem: "Hetek óta kórházi kivizsgálással telik el az időm. A munkával el vagyok maradva. Köszönöm nov. 27-én kelt sorait. A malmokra vonatkozó adatok mind benne vannak "Florisztikai jegyzetek" c. kéziratos évkönyveimben, csak ki kell írnom. A dolgozat ráér 1974-ben is, ha élek. Jó lesz fél évvel később ismét emlékezetembe idézni.

Az idén csak egy bakonyi út sikerült, mert részben az egészség, de sokkal inkább a kárpáti kutatások nagyon lekötöttek. Reménylem, kevés idő jövőre is jut a Bakonynak." (BTM Adattára, Zirc No. 2407)

Tudjuk, Ádám Bácsi ezen reménye már nem valósulhatott meg. A Bakonyi Természettudományi Múzeum őrzi bakonyi gyűjtései egy részének duplikát példányait, s megvásárolt kb. 7000 darabos különlenyomat gyűjteményét, valamint a Bakony-kutatás tárgyában írt leveleit.

IRODALOM

BOROS Á. (1920): Ujabb adatok Közép-Magyarország flórájának ismeretéhez. – *Bot. Közlem.* **18**: 39–44.

BOROS Á. és VAJDA L. (1963): A Bakony dolomitjának mohaföldrajza. – *A Veszprém megyei Múzeumok Közleményei* **1**: 281–286.

BOROS Á. és VAJDA L. (1965): A Bakony bazalthegyeinek mohaföldrajza. – *A Veszprém megyei Múzeumok Közleményei* **4**: 331–339.

BOROS Á. és VAJDA L. (1968): A Bakony-hegység lápjainak mohaföldrajza. – *A Veszprém megyei Múzeumok Közleményei* **7**: 187–192.

SZABÓ I. és SZABÓ L. (1978): Emlékezés Boros Ádámra. – *A Veszprém megyei Múzeumok Közleményei. Természettudomány* **13**: 7–8.

Szerző címe: GALAMBOS István
Bakonyi Természettudományi Múzeum
H–8420 Zirc, Rákóczi tér 1

BOROS ÁDÁM HERBÁRIUMA

BOROS ÁDÁM egyike a legjelentősebb magyar növénygyűjtőknek, ezen belül kétségkívül kora legtöbbet gyűjtő magyar mohásza. Több, mint 70 ezer lapnyi edényes növényt, és több, mint 120 ezer kapszulányi mohát gyűjtött. Az évek során egyre gyarapodó gyűjtemény külön szobát foglalt el otthonában, ahol a faszcikulusok már a mennyezetig értek. Ez a herbárium volt eleddig a legnagyobb magyarországi magánkézben levő növénygyűjtemény. A hatalmas gyűjtemény gyarapodása és rendezése elképzelhetetlen lett volna felesége, KENYERES JÚLIA áldozatos munkája nélkül, aki nemcsak a gyűjtőutakon volt gyakori társa férjének, hanem nagyrészt rá hárult az új anyag cédulázása és beosztása is.

A mohagyűjteményt BOROS ÁDÁM példás rendben tartotta. Nem jelenhetett meg olyan jelentős rendszertani vagy nevezéktani munka a világon, amelynek megállapításait és koncepcióját ne gondolta volna alaposan át. Az általa elfogadott változásokat azonnal végre is hajtotta gyűjteményében. Ez nemcsak a nómenklatúrai átrendezést jelentette, hanem alkalmanként egy-egy csoport újrahatározását is. Ha kritikai megjegyzéseket publikáltak egy-egy exsiccata növényeivel kapcsolatban, a revideáló megjegyzéseit rögtön mellékelte a nála levő példányhoz. Cserére szétküldött